

4. Слома В.М. Цивільно-правові зобов'язання з множинністю суб'єктів : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 384 с.

Боднарчук Л.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Зигрій О.В.*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Проблема юридичної відповідальності в галузі права природокористування є об'єктом дискусійних досліджень для фахівців як теоретиків так і практиків права. Актуальність даного питання викликана активними змінами в екології, що привертає суспільну увагу і потребує перегляду та удосконалення системи юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері.

Об'єкт дослідження – юридична відповідальність у галузі природокористування та шляхи її удосконалення. Предметом виступають деякі аспекти правопорушень в земельному праві, види юридичної відповідальності та можливість її удосконалення в умовах сучасних реалій.

Законодавчі прогалини створюють низку «дір», користуючись якими вчиняється шкода зокрема природним ресурсам, юридичним та фізичним особам, природі загалом. Задля повного розкриття цієї проблеми потрібно встановити об'єкт та суб'єкт земельних правовідносин та основне завдання земельного законодавства. Відповідно до частин 1 і 2 статті 2 «Земельні відносини» Земельного кодексу України суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Об'єктами, вважаються ті території, що перебувають у межах України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї). Завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель [4]. Таким чином, основними порушниками земельного законодавства є суб'єкти, що мають правоздатність і дієздатні, осудні фізичні й юридичні (посадові) особи. Суб'єктивними ознаками злочину є вина, необережність чи навмисність та екологічний ризик власників джерел підвищеної екологічної небезпеки. До складу екологічного правопорушення входить предмет посягання і екологічні правовідносини. Об'єктами посягання є навколишнє природне середовище та життя і здоров'я людини [5].

Об'єктивними ознаками злочину є питання щодо екологічного правопорушення, що рахується як дія чи бездіяльність, які призводять до протиправного порушення екологічних вимог. Дані порушення мають екологічну спрямованість, призводять до екологічної небезпеки, шкоди природним ресурсам, навколишньому середовищу, майновій і моральній шкоді суб'єктам екологічного права, а також життю і здоров'ю людини. Види екологічних правопорушень є визначені чинним екологічним законодавством. За незаконні дії чи бездіяльність, у залежності від характеру і ступеню екологічної небезпеки об'єкта, предмета посягання, ознак можуть застосовуватись заходи державно-правового примусу.

У цивілістичній літературі зазначається, що суб'єкт і об'єкт є активним і пасивним початком права. Цивільне право надає можливість надати об'єктам правовідносин пасивну роль, що є можливим для даної галузі права, основним завданням якої є створення сприятливих умов для здійснення цивільних прав саме суб'єктами цивільних правовідносин та їх захист. Водночас, така роль об'єкта не відповідає завданню земельного права, що обговорюється у нашій роботі, як галузі, покликаної забезпечити перш за все охорону і раціональне використання земель [6, с. 142].

На даному етапі розвитку України питання щодо відшкодування екологічної шкоди, спричиненої навколишньому природному середовищу, залишається пріоритетним як серед науковців, так і виконавчих державних інституцій. Звернувши увагу на земельний потенціал України, який становить 5,7% території Європи. Із 60,3 млн. гектарів майже 70% становлять сільськогосподарські угіддя з високою родючістю. Такий потенціал може розглядатися як потужна конкурентна перевага України, проте його практична реалізація вимагає впровадженню ефективної моделі земельних відносин, адекватної сучасним жорстким умовам міжнародної конкуренції. В умовах глобальної економіки та все більшої інтеграції України у світові економічні процеси саме агропромисловий комплекс може стати в авангарді розвитку української економіки [7].

Шкода, завдана довкіллю, повною мірою не відшкодовується, оскільки її нарахування здійснюється на підставі нормативно-правових актів, які є недостатньо ефективними та досконалыми. У результаті, стан навколишнього природного середовища продовжує постійно погіршуватись, а відповідно, і показники стану здоров'я населення. Оскільки відшкодування шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями, є складовою частиною інституту юридичної відповідальності. Отже, аналіз наукової літератури виявив одностайну єдність правників у трактуванні юридичної відповідальності як реалізації санкцій, як міри державного примусу, що базується на юридичному та громадському осуді правопорушника і встановленні до нього певних негативних наслідків у формі обмежень особистого, майнового або організаційного характеру.

Розвиток суспільних відносин у галузі використання, відтворення та охорони природних ресурсів призвів до розуміння факту того, що, спираючись виключно на норми цивільного права, неможливо у повному обсязі відшкодувати шкоду, яка спричинена природним системам та окремим природним ресурсам. Це спонукало законодавців до розробки і прийняття спеціальних нормативно-правових актів, які спрямовані на розрахунок розміру шкоди, завданої певним видам природних ресурсів.

Слід зазначити, що шкода, завдана навколишньому природному середовищу полягає у кількісних та якісних втратах із боку природних ресурсів та систем. Ці показники виявляються в забрудненні навколишнього природного середовища, тобто фізико-хімічних змінах складу повітря, води, ґрунту, що створюють загрозу для здоров'я та життя людей, тваринного світу, в псуванні, пошкодженні, виснаженні, знищенні та руйнуванні природних об'єктів і екологічних систем. Виснаження та забруднення довкілля призводять до руйнування екологічних зв'язків, утворення районів та регіонів з повністю або частково деградованим природним середовищем, нездатним здійснювати обмін речовин і енергій, і, як наслідок, знищення окремих природних елементів, загибель тих чи інших видів флори та фауни, зникнення природних ландшафтів та втрата ними своїх властивостей. Сучасний стан законодавства та судової системи України свідчить про слабко розвинені правові механізми, керуючись якими можна встановити причинний зв'язок між забрудненням та шкодою, завданою здоров'ю людини [2].

Необхідно підкреслити, що спричинену екологічну шкоду не завжди можна відшкодувати у повному обсязі й, відновити існуючий до завдання шкоди стан. Еколого-правові методики дозволяють порахувати шкоду, завдану природним об'єктам, виходячи із вартості робіт, затрат та часу, який потрібен на відновлення стану, що існував до порушення. Безумовно, що ці методики дозволяють розрахувати розмір екологічної шкоди більш повно, враховуючи комплексний характер заходів, необхідних для відновлення екологічної системи, але в той же час вони визначають лише вірогідні напрямки необхідних дій та їхню вартість. Методики, зазвичай, використовують для більш ефективного результату спеціальними нормативно-правовими актами, ніж такси, оскільки вони не обмежені твердою грошовою сумою й у кожному випадку спричинення екологічної шкоди, дозволяють більш ретельно, враховуючи всі ознаки того чи іншого природного об'єкту, його цінність, розповсюдженість, з'ясувати розміри затрат необхідних для відновлення природних об'єктів.

Варто відзначити, що діюче законодавство України не передбачає спеціальні еколого-правові акти щодо всіх природних об'єктів та екологічних систем. Відносно до курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних природних територій та об'єктів не існує відповідних такс чи методик розрахунку та відшкодування, спричиненої екологічної шкоди. Така ситуація призводить до того, що відшкодування за шкоду, завдану

зазначеним природним територіям, настає за загальними цивільно-правовими нормами. Відповідним наслідком такого відшкодування є не врахування цінності та унікальності лікувально-рекреаційних природних факторів, що властиві лікувальним природним ресурсам, їх невідновлюваність, а відповідно, і не можливість відтворення у повному обсязі системи та зв'язків на території лікувально-рекреаційних зон [1].

Таким чином, на мою думку, поглиблення дослідження юридичної відповідальності за правопорушення у земельному праві є одним з головних завдань, що викликане змінами суспільно-політичного та екологічного характеру в Україні. Перегляд й удосконалення системи юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері розкриває й ліквідує прогалину в законі та судочинстві, що покликані забезпечити у суспільстві всебічний захист об'єктів екологічного права від неправомірної поведінки громадян, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування та органів державної влади. Також потрібно звернути увагу на поняття і структуру «екологічної шкоди», закріпити поняття у законодавстві та розробити єдиний принцип розрахунку її розміру, які враховували б екологічний фактор та значення природного ресурсу для екологічної системи. Існує необхідність приведення у відповідність до міжнародного законодавства низку нормативно-правових актів, зокрема, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», законів України «Про екологічну мережу» та «Про курорти». Підвищення розміру такс обумовить особливості екологічної шкоди як основної підстави настання еколого-правової відповідальності. Необхідно зазначити, що таксовий метод, який базується на вартості одиниці природного ресурсу певного виду (тварини чи рослини), не можна вважати досконалим механізмом відшкодування шкоди.

Список використаних джерел

1. Краснова Ю. Проблеми забезпечення права на екологічну безпеку національних судах України та шляхи їх вирішення. Судовий захист природного довкілля та екологічних прав: матеріали Міжнародний судовий форум, м. Київ, 7 листопада 2019 р.: Збірник матеріалів. Київ, 2019. С. 55-61. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Zbirnik_Eko_forum.pdf
2. Ткаченко О. М. Еколого-правова відповідальність: проблеми та шляхи вдосконалення Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1034. Серія «ПРАВО». Випуск № 13, 2012 р. С. 274-277. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3794/1/Tkachenko.pdf>
3. Відповідальність за екологічні правопорушення. Сайт: Глухівська районна державна адміністрація. URL: <http://glh.sm.gov.ua/index.php/uk/news/7202-vidpovidalnist-za-ekologichni-pravoporusshennya>

4. Земельний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, С.27. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Бойчук А. Ю. Екологічні правопорушення: юридична відповідальність. Реферат URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/ecology/21283/>
6. Кулинич М. Об'єкти земельних правовідносин в Україні: теоретичний аспект. *Право України*. Випуск №52018С. 142 -157. URL:http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2018/pravo_ukr_5_2018.pdf#page=142
7. Держгеокадастр. Ринок землі URL: <https://land.gov.ua/icat/rynok-zemel/>
8. Управління проектами. Навч. посібн./ П. П. Микитюк, В. Я. Брич, Т. Л. Желюк та ін. Тернопіль, Економічна думка, 2017. – 320 с.
9. Брич В. Я., Гевко Б. Р. Проблеми застосування сонячної енергії в сфері житлово-комунального господарства. *Інноваційна економіка*. 2016. №. 1-2. С. 152-157.
10. Брич В. Я., Федірко М. М., Артемчук Т. О. Трансформація організаційної структури енергокомпанії. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. №. 3. С. 166-172.